

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/21049> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Laarman, Charlotte

Title: Oude onbekenden : het politieke en publieke debat over postkoloniale migranten, 1945-2005

Issue Date: 2013-06-27

7 Migratie uit de Antillen

300 jaar hebben de Nederlanders de Antillen in- en uit kunnen gaan. De Nederlanders hebben ons volk vele jaren bestuurd. De Nederlanders hebben echter niet onze behoefte aan de nodige sociale voorzieningen verstaan. [...] De Nederlandse Regering is van plan, een toelatings- en uitzettingsregeling voor de mensen die uit de West komen, in het leven te roepen. Ik vraag mij af: Zijn wij nog een kolonie van Nederland of zijn wij onafhankelijk? Neen, mijnheer de voorzitter, wij zijn nog steeds een kolonie van Nederland. Ik heb al eerder duidelijk gezegd dat, zolang wij nog een kolonie van Nederland zijn, wij in en uit Nederland kunnen gaan, zonder dat Nederland hier iets in de weg legt.¹

De Antilliaanse politicus Godett stelde in 1972 tijdens een discussie met Nederlandse politici deze vragen over een toelatingsregeling voor Antillianen. Hij meende dat de Antillen nog altijd een kolonie waren en de Antillianen hadden daarom het recht om naar Nederland te komen. Nederland had vooral geprofiteerd van de Antillen en niets teruggedaan. De Antillen zijn tot op de dag van vandaag deel van het Koninkrijk en Antillianen hebben de Nederlandse nationaliteit. De discussies in de jaren tachtig en negentig hebben zich gericht op het beperken van de toelating van Antillianen, maar ook op andere vlakken werden Antillianen uitgesloten van de Nederlandse natie.

Migratie vanuit de Antillen was in de twintigste eeuw weinig omvangrijk. Pas op het moment dat de aantallen toenamen en er ook de migranten uit lagere klassen naar Nederland kwamen, werd die migratie geïnterpreteerd. Problemen vonden vóór de jaren negentig vooral dáár plaats, zoals de stakingen van 1969. In de vooroorlogse periode waren er vrijwel geen momenten van debat over Antillianen in Nederland. Uit mijn onderzoek van krantenartikelen en Kamerdebatten bleek dat in de periode 1850 tot en met 1945 er geen politieke en publieke discussies van belang waren.² Het grootste moment van debat over Antillianen lag in de jaren negentig. Er ontstond toen een omvangrijk debat over de migratie en toelating van Antillianen. Belangrijk binnen het debat was het argument dat migratie niet tegengehouden kon worden omdat Antillianen de Nederlandse nationaliteit hebben.

De nadruk ligt in dit hoofdstuk op de debatten rond een mogelijke toelatingsregeling voor Antillianen bij de besprekingen in de koninkrijkscommissie in 1971 naar aanleiding van de Surinaamse migratie en onafhankelijkheid en de problematisering van de migratie en integratie in de jaren negentig. Eerst behandel ik kort de geschiedenis van de zes Caribische eilanden Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten. Aruba en Curaçao telden in de negentiende en twintigste eeuw de meeste inwoners. Hier kwamen de meeste migranten vandaan.

Achtergrond

Oorspronkelijk werden de eilanden bewoond door verschillende Indianenvolken. De plantagelandbouw kreeg geen voet aan de grond op de Antillen. Tussen 1596-1829 werden er 141.700 slaven naar de Antillen gebracht.³ De getalsmatige verhoudingen tussen de slaven, de vrije zwarten en kleurlingen en de blanke bevolking was bijna gelijk. Er bestonden geen gemeenschappen van weggelopen slaven (*marrons*) op de eilanden, zoals die in Suriname wel bestonden. De verhouding tussen blank en zwart, meester en slaaf was wat lossier dan in Suriname, maar er waren net zoveel zorgen over het vraagstuk hoe de ongelijkheid tussen de verschillende groepen moest worden gerechtvaardigd. In een vroeg stadium waren de slaven gekerstend. Zij waren katholiek terwijl de blanke elite protestants en – in minder mate – joods was. Religie consolideerde de scheiding tussen blank en zwart.⁴ Alle klassen en etnische groepen op de Benedenwindse eilanden spraken Papiaments. Anders was dat op de bovenwindse eilanden. De Britten, die zich er voor Nederlandse overheersing hadden gevestigd mochten er blijven wonen, waardoor de voertaal Engels werd en de bevolking zich meer richtte op het omliggende gebied dan op Nederland.⁵ De banden met andere Britse, Franse en Spaanse eilanden waren belangrijk. Curaçao richtte zich daarnaast op Zuid-Amerikaanse vasteland en Sint Eustatius op Noord-Amerika.⁶

Vanwege het gering belang van de slavernij voor de Antillen en het geringe belang van de Antillen voor Nederland was het afschaffingsdebat hier niet zo fel als in Suriname.⁷ Er ontstond geen arbeidstekort na de afschaffing van de slavernij, zoals in Suriname was gebeurd.⁸ Het was eerder de vraag wat de inwoners van de eilanden nu moesten doen; er was een groter aanbod van arbeid dan vraag. Een belangrijk en invloedrijk boek als *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* van Van Hoëvell ging alleen over 'de negers in Suriname'.⁹

In Curaçao waren er kleinere slavenopstanden in 1716, 1750 en 1774.¹⁰ In 1795 brak er een grote opstand uit.¹¹ Op 17 augustus 1795 weigerden vijftig slaven te werken. Binnen twee dagen deden 2.000 van de 12.000 slaven mee aan de opstand. De slaven wonnen de gevechten tegen de blanken, die gesteund werden door vrije kleurlingen en loyale slaven.¹² De opstandige slaven verzamelden zich op de Sint-Christoffelberg en plunderden van daaruit plantages. De blanken ontruimden de plantages in de omgeving en probeerden de slaven uit te hongeren. Aanvankelijk was slavenleider Tula bereid tot onderhandelingen, maar toen bleek dat de slaven terug zouden moeten naar de plantages, weigerde hij verder te praten. De door de blanken aangevoerde milities omsingelden de Sint-Christoffelberg en executeerden alle slaven die ze tegenkwamen. Op 19 september werd Tula gevangen genomen.¹³ Hij werd op 3 oktober geradbraakt, zijn gezicht werd verbrand, hij werd onthoofd en zijn hoofd werd op een staak tentoongesteld. De rest van zijn lichaam werd in zee gegooid. Andere leiders kregen een soortgelijke straf.¹⁴

Voor deze opstand en voor de slavernij in het geheel op de Antillen was in Nederland weinig aandacht. Er werd in Nederland over de Antilliaanse eilanden gepubliceerd, zij het minder dan over Suriname.¹⁵ Dit gebeurde door Nederlandse auteurs (met name politici) die zich ook bezighielden met het cultuurstelsel in Indië en de slavernij in Suriname. Zij gebruikten voor de zwarte bevolking van de eilanden de-

zelfde familieretoriek als voor de inlanders in Indië om de macht van de Nederlanders te rechtvaardigen. Van den Bosch, die in Indië het cultuurstelsel had geïntroduceerd, schreef over de eigenaars van slaven op Curaçao dat zij 'eene vaderlijke tucht' mochten uitoefenen.¹⁶ Politicus Van Kol, met Indië-ervaring en een belangrijke theoreticus van de ethische politiek in deze kolonie, bezocht Curaçao en schreef er een boek over. Hij schreef over het 'goedige trouwe Negervolk van Curaçao', dat 'tegenover de blanke als een kind, onwetend, hulpeloos, zonder eenig begrip van verantwoordelijkheid' stond.¹⁷ Van Kol was wel van mening dat 'door een vaderlijke Regeering, een eerlijke en humane voogdij van dit nog minder beschaafde ras heel wat te maken' viel, 'vooral door zachtheid en overtuiging, niet door ruw ingrijpen; door liefde, niet door geweld moet hun opvoeding worden voltooid.'¹⁸ In Kamerdebatten en in Nederlandse kranten kreeg de kolonie Curaçao en onderhorigheden weinig aandacht. Dit lag mede in het feit dat de eilanden werden beschouwd als een onbelangrijk en perifeer gebied van het koninkrijk. Hiermee hing samen dat er weinig noodzaak werd gevoeld om de kolonisatie van de eilanden in stand te houden en dus de noodzaak om het te rechtvaardigen.

De vestiging van Shell op Curaçao in 1920 had grote gevolgen voor het eiland. Het zorgde niet alleen voor werkgelegenheid voor Curaçaoënaars, maar trok ook arbeidsmigranten aan uit Suriname, Venezuela, van andere Caribische eilanden, en Nederlanders, Oost-Europese joden en Portugezen uit Madeira en migranten uit het Midden-Oosten, China, India en Pakistan. Zij werkten voor Shell of sprongen in op de door de welvaart toegenomen handel. Daarmee kreeg Curaçao een etnisch nog meer heterogene bevolking dan voorheen. Kleur bleef belangrijk voor de positie in de maatschappij, maar het feit of iemand een zogenaamd 'landskind' was, bleef eveneens belangrijker. Op Aruba lag de situatie iets anders. De groep Indianen was er groter geweest dan op de andere eilanden, net als de groep blanken en personen van gemengde afkomst. Op dit eiland vestigde de olie-industrie zich: Lago, een dochteronderneming van Esso. Meer nog dan Shell op Curaçao, steunde de raffinaderij op arbeidsmigratie, vooral vanuit de Engelstalige Caribische eilanden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de raffinaderijen verdedigd door de geallieerden. Hiervoor verbleven Britse, Franse en vooral Amerikaanse militairen op de Antillen.¹⁹ In de jaren zestig kwam de toerisme-industrie op, wat weer arbeidsmigranten aantrok, ditmaal Spaanstaligen.²⁰ De industrie droeg bij aan het economisch belang van de kolonie voor Nederland, maar dit werd niet zo benadrukt in het politieke en publieke debat.

Voor de Tweede Wereldoorlog werd er weinig geschreven over de Antillen in romans en in kranten.²¹ Er kwamen maar weinig Antillianen naar Nederland vóór de jaren tachtig van de twintigste eeuw. De bevolking was en is tot op vandaag de dag mobieler binnen het Caribische gebied.²² Het waren vooral studenten die naar Nederland gingen. Daarnaast waren er enkele arbeidsmigranten. Deze migratie was al in de jaren zestig begonnen en nam na 1984 toe. Het ging hier om tijdelijke migranten, en vooral om mannen die alleen kwamen (zonder familieleden). In 1976 vertrok de grote werkgever Texas Instruments uit de Antillen en in 1985 Shell, waardoor de arbeidsmarkt aanzienlijk kromp. Dit leidde tot migratie van laaggeschoolde Antillianen naar Nederland en een interessant debat over hun migratie naar en integratie in Nederland.²³

Staatkundige verhoudingen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog had Koningin Wilhelmina aangekondigd dat het koloniale bestuur gewijzigd zou worden. Een commissie rapporteerde dat er weinig animo voor onafhankelijkheid was op Curaçao. Aruba was niet geïnteresseerd in onafhankelijkheid van Nederland, maar wilde zich wel graag afscheiden van Curaçao.²⁴ Na jaren onderhandelen werd in december 1954 het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden voor Suriname en de Antillen van kracht. Centraal in het Statuut stond de gelijkwaardigheid van de verschillende gebiedsdelen in het Caribische gebied binnen het koninkrijksverband. Er zou een Antilliaans parlement komen met een grote mate van autonomie wat betreft interne aangelegenheden. Een gouverneur werd aangesteld als vertegenwoordiger van de Kroon op de Antillen. Buitenlands beleid en Defensie waren gemeenschappelijke beleidsterreinen. Naast gelijkwaardigheid sprak het statuut van wederkerige bijstand en onderlinge verbondenheid.²⁵ Het statuut onderstreepte verder dat alle inwoners van het Koninkrijk één nationaliteit hadden: de Nederlandse.

Op 30 mei 1969 vond in Willemstad een grote staking plaats die escaleerde. Nederlandse mariniers assisteerden om de orde te herstellen. Dit werd gehekelde als neokoloniale actie en de regering vreesde internationale imagoschade.²⁶ Het was één van de redenen waarom er stemmen opgingen om het Statuut te wijzigen. Nederhorst (PvdA) zei naar aanleiding van de staking: 'Overall in de wereld waren rassenrellen, opstanden en revoluties, tot vlak om ons heen. In Nederland en in de Antillen hadden wij echter het gevoel: ons kan niets gebeuren. Zie maar eens, hoe goed onze verhoudingen in het Koninkrijk zijn.' Nu Nederland haar verantwoordelijkheid moest nemen, bleken de Antillen ineens een last. Besprekingen startten in 1970 en er werd besloten een koninkrijkscommissie in te stellen om de staatkundige alternatieven te onderzoeken.²⁷ In 1971 sprak de Kamer zich uit vóór onafhankelijkheid van Suriname en de Antillen. De Antillen hadden hier geen haast mee en Aruba stond er nogmaals op niet onder Curaçao onafhankelijk te willen worden.²⁸ Suriname werd onafhankelijk maar de Antillen bleven deel van het Koninkrijk.

In 1986 kreeg Aruba de Status Aparte. De Nederlandse regering wilde dat de eilanden onafhankelijk werden, maar zag in dat dit alleen op lange termijn te realiseren was. De Antillen wilden zelf met Nederland verbonden blijven en de Nederlandse regering had een kater overgehouden aan de onafhankelijkheid van Suriname. Bovendien meende men dat een 'microstaat' als de Antillen weinig levensvatbaar zou zijn.²⁹ Aruba werd een autonoom en gelijkwaardig land binnen het Koninkrijk der Nederlanden. In 1996 werd deze situatie permanent.

Op 10 oktober 2010 wijzigde de staatkundige constellatie opnieuw. De Nederlandse Antillen als eenheid werd opgeheven. Bonaire, Saba en Sint Eustatius werden bijzondere gemeentes van Nederland. Curaçao en Sint Maarten werden net als Aruba autonome landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Samen gingen zij 'Caribisch Nederland' hetten.

Minister van Binnenlandse Zaken Geertsema (vvd) stond niet negatief tegenover de onafhankelijkheid van Suriname en de Antillen. Saillant is de verbeelding van de overzeese rijkdelen als baby's en de minister als opa. Bron: Permuseum, Amsterdam (Opland/ *De Volkskrant*, 13-2-1973).

Debatten over de migratie van Antilliaanse Nederlanders in Nederland tot 1990

Het aantal Antillianen in Nederland was, zoals gezegd, tot de jaren tachtig klein. Tussen 1955 en 1965 waren 154 studenten die waren geboren op de Antillen, ingeschreven bij Nederlandse universiteiten. Over het algemeen werden zij positief benaderd. Racistische opmerkingen vielen hen wel ten deel, ook al waren zij qua huidskleur vaak niet veel donkerder dan de Nederlanders. Naast studenten waren er Antilliaanse zeelui en kinderreisjes die zich in Nederland vestigden en na de Tweede Wereldoorlog Antilliaanse oorlogsveteranen.³⁰ Antillianen migreerden, zoals gezegd, ook naar de Verenigde Staten en binnen het Caribische gebied.³¹

Het politieke debat over toelating en integratie van Antillianen was in deze periode vrijwel afwezig. In 1957 werd nog gesproken over het belang van vrije toegang van Antillianen binnen het koninkrijksverband, mede vanwege de Nederlandse behoefte aan arbeiders.³² De komst van Antilliaanse arbeiders werd positief of niet besproken. De stilte rond deze groep is opvallend omdat in deze periode migranten uit een ander deel van de West, namelijk Suriname, in toenemende mate als probleemgroep werden gezien.³³

De problematisering van de Surinaamse migratie leidde echter wel tot de verbinding van de migratie van Surinamers met die van Antillianen. Kamerlid Nederhorst (PvdA) zei in 1963: 'Het is mij opgevallen, mijnheer de Voorzitter, dat in het algemeen de problemen zich in sterkere mate voordoen bij de Surinamers dan bij de Antillianen. [...] Men [migreert] niet in grote massa; men doet het in kleine groepen, men selecteert, men geeft behoorlijke informatie.'³⁴ Zolang het een klein aantal studenten uit de hogere klassen betrof, was er geen sprake van een probleem.³⁵ Halverwege de jaren zestig werden Antilliaanse mannen geworven door onder meer Fokker, Philips en Werkspoor. Antilliaanse vrouwen werden geworven voor de verpleging. Het aantal geworven Antillianen bedroeg volgens onderzoekers tussen 1963 en 1967 2.500 personen en tussen 1964 en 1971 1.815 personen.³⁶ Eind jaren zestig werd het welzijnswerk voor deze Antillianen ondergebracht bij Stichting De Poort in Den Haag, waar ook het welzijnswerk van de gastarbeiders werd ondergebracht.³⁷ Het was de bedoeling dat deze Antilliaanse contractanten weer 'terugkeren naar hun vaderland en als goede landskinderen de verkregen kennis gebruiken voor de opbouw van hun land.'³⁸

In 1969 werd kort door Kamerlid Van Hulst (CHU) gesteld dat de mening 'onder ons volk' in Nederland hardnekkig was dat Antillianen crimineeler waren dan de Nederlandse bevolking.³⁹ Het beeld van Antillianen in de pers en in de politiek bleef echter overwegend positief. Incidenten brachten daar geen verandering in. Een 'in een rel ontaarde demonstratie' bij het Antillenhuis tegen de inzet van mariniers op Curaçao escaleerde, maar werd 'echter geweten aan de [Nederlandse] Socialistische Jeugd.'⁴⁰ 'Zonder hen was de demonstratie waardig verlopen.'⁴¹ De bagatellisering van het incident voorkwam criminalisering (en dus uitsluiting) van de groep Antillianen. Het werd geen aanleiding tot overheidsingrijpen: als er al problemen waren, werden die niet als problemen van de Nederlandse overheid beschouwd.

Naast bagatellisering van incidenten, was de terminologie een ander element in de debatten van Antillianen ten aanzien van hun in- en uitsluiting door middel van taal. Zij werden *rijksgenoten* genoemd, samen met de Surinamers. De functie van de term in deze periode was een gedeeltelijke in- en een gedeeltelijke uitsluiting. In parlementaire discussies kwam de term 106 maal voor tussen 1945 en 1970, met name vanaf 1954. Hoewel deze term insluiting als inwoners van het rijk impliceert, had het wel tot doel onderscheid te maken tussen Nederlanders geboren aan de Noordzee en daarbuiten. Het geeft een hiërarchie aan zonder de eenheid binnen het koninkrijk ter discussie te stellen. Met deze term werden immers alleen Antillianen en Surinamers bedoeld, niet diegenen die waren geboren en getogen in Nederland. Reijers (CHU) zei dat er een 'verbondenheid tussen de rijksgenoten in Suriname en de Nederlandse Antillen en ons Koninklijk Huis' was.⁴² Dit hield in dat de Nederlandse overheid verantwoordelijk was voor de opvang van en hulp aan migranten van de Antillen in Nederland.⁴³ De constructie van een gemeenschap van Nederland, Suriname en de Antillen met het koningshuis als verbindende factor benadrukte loyaliteit en eenheid van taal. Dat betekende niet dat Nederland en de Nederlanders in het vertoog gelijkwaardig waren aan respectievelijk de overzeese gebiedsdelen en de rijksgenoten. In de meeste gevallen werd de term rijksgenoten gebruikt om een hiërarchie aan te geven tussen Nederlanders en rijksgenoten. Zij ondervonden namelijk 'door hun achtergronden belemmeringen [...] bij hun aansluiting aan de Nederlandse samenle-

ving', zo werd gesteld.⁴⁴ Met rijksgenoten werden de facto mensen met een donkere huidskleur bedoeld. Eén voorbeeld was een Kamervraag van Voogd (PvdA) waarin hij vroeg of een regeling gold voor 'Nederlanders met blanke en Nederlanders (of Rijksgenoten) met donkere huidskleur'.⁴⁵ In de meeste discussies over de problematische komst van rijksgenoten ging het echter alleen maar over Surinamers. Suriname en de Antillen werden in bureaucratische zin vaak als een eenheid gezien en beide landen vielen onder één ministerie. Dit ministerie wisselde vaak van naam (Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen, Ministerie van Zaken Overzee, Kabinet voor Surinaamse en Nederlands-Antilliaanse Zaken (KabSNA) en na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975, Nederlands-Antilliaanse Zaken). Omdat Suriname en de Antillen onder één ministerie vielen, werd er in beleid vaak geen onderscheid gemaakt, maar in de praktijk waren het vooral de Surinamers waarop het beleid was gericht. Het Ministerie van CRM besteedde weinig aandacht aan Antilliaanse migranten in Nederland. Als zij al onderwerp van beleid waren, was dat omdat zij binnen dit ministerie als rijksgenoten samen met de Surinamers werden genoemd.⁴⁶

Met de Status Aparte in 1986 werd het ministerie 'Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken' genoemd. Vanaf 1998 is dit beleidsterrein gevoegd bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken, onder de naam en Ministerie van Binnenlandse Zaken Koninkrijksrelaties.

In parlementaire discussies kwam de term 'Antillianen' regelmatig voor, 129 maal tussen 1945 en 1970. Deze geografische term was vooral uitsluitend bedoeld. Hoewel de Antillen geen onafhankelijk land waren (en zijn) en er geen Antilliaanse nationaliteit bestond, werden Antillianen in deze periode toch geen 'Nederlanders van de Antillen' of 'Antilliaanse Nederlanders' genoemd, maar 'Antillianen'. De term 'Antilliaanse Nederlanders' kwam slechts tweemaal voor, waarbij zij tegenover de 'Europese Nederlanders' werden geplaatst, want: 'de omstandigheden, waarin deze rijksgenoten verkeren, de categorieën waaruit zij voortkomen en hun belangen liggen [...] op een heel ander vlak' dan de Europese Nederlanders.⁴⁷ Kieft (ARP) zei in 1968:

Volgens de basisbepalingen van de rechtsorde in het Koninkrijk der Nederlanden zijn de Surinamers en de Antillianen juridisch gezien Nederlanders. [...] Ik krijg zo langzamerhand de indruk – en dat is ook heel best verklaarbaar dat het voor deze Surinamers en Antillianen, die hier gaan werken, een bijzonder grote inspanning kost om die aanpassing aan de Nederlandse situatie te realiseren. [...] Daar komen uiteraard hier en daar wel eens brokken van.⁴⁸

In de pers werd vaker de geografische term 'Antillianen' gebruikt dan 'rijksgenoten', vaak in combinatie met de term 'Surinamers'.⁴⁹ Tot 1978 werd in politieke discussies vooral 'rijksgenoten' gebruikt. De laatste keer was in 1980.⁵⁰ In 1964 werd ook de term 'kleurling' gebruikt in een discussie over het weren van Antillianen en Surinamers door dancings en verhuurders van studentenkamers. Deze discussie werd gevoerd in meer dan de helft van de artikelen die onderzocht werden over Antillianen in dit jaar. In dezelfde week in 1964 bracht Martin Luther King een bezoek aan Nederland en preekte broederschap tussen zwart en blank in de RAI in Amsterdam. Het weren van Antillianen en Surinamers werd gehekeld als discriminatie en 'apartheid'.⁵¹ Het resulteerde in 25 ingezonden brieven in *Het Parool*. De eigenaar van de

dancing meldde dat de 'kleurlingen [...] het de meisjes lastig maakten dan wel slecht betaalden'.⁵² De politiechef veroordeelde de acties niet volledig en antwoordde dat hij het 'commercieel gezien nuchter' vond dat de eigenaar 'in zijn zaken een redelijke verhoudingen [wil] hebben tussen blank en bruin'.⁵³

In de Kamerdebatten en -stukken was de term 'kleurling(en)' veel minder gangbaar dan in de pers. In de periode 1945-1970 kwam het 33 maal voor, maar slechts tweemaal werden er Antillianen mee bedoeld. In de overige gevallen ging het om de Apartheid in Zuid-Afrika, de Verenigde Staten of – in mindere mate – om Indonesiërs, Molukkers of Papoea's.

Ondanks deze discussie, kan over het algemeen gezegd worden dat omdat de migratie van de Antillen in deze periode nog niet werd geproblematiseerd er nog geen verdere nuancering in de terminologie, in beeldvorming of in het gebruik van metaforen ontstond. Debat was zeldzaam en als er debat was, was het kortdurend en had het geen beleidsconsequenties.

Het debat over Antilliaanse migratie, 1972-1979

Mede vanwege de eerder genoemde bureaucratistische eenheid kregen de Antillianen in de jaren zeventig te maken met het (negatieve) discours ten aanzien van Surinamers. De 'West' bestond in de ogen van beleidsmakers uit twee gelijke delen die tegenover het Nederlandse deel binnen het Koninkrijk stonden.⁵⁴ De gelijkwaardigheid tussen de delen werd uitgedragen, maar er werd weinig verschil gemaakt tussen de twee koloniën, ook omdat zij onder één departement vielen, het KabsNA. Voor de Nederlanders was het onderscheid tussen Antillianen en Surinamers schijnbaar moeilijk te maken. Van Lier (PvdA) stelde in de Kamer 'dat voor de doorsnee Nederlander, die verschillen [tussen Surinamers en Antillianen] niet duidelijk zijn. Door zijn onbekendheid met deze beide landen is hij sterk geneigd beide landen over een kam te scheren en die van zijn gezichtspunt uit als ongeveer gelijk te zien, te vatten onder één verzamelnaam: De West'.⁵⁵ Koot stelde in 1977 dat men nog meende dat de migratie uit de Antillen in 1973 dezelfde problematische aspecten vertoonde als de Surinaamse. In de wetenschap was dat ook het geval.⁵⁶ Na de Tweede Wereldoorlog en de dekolonisatie van Nederlands-Indië gingen de antropologie en sociologie zich richten op de West. Er verschenen beleidsachtige artikelen en artikelen over de Afrikaanse wortels van het Antilliaanse cultuurgedoe en over de cultuurvermenging die in en na de slaventijd was opgestreden. Het migratieonderzoek nam vanaf de jaren tachtig een vlucht, mede door de geproblematiseerde migratie en integratie van Surinamers.⁵⁷ Het beeld van de Surinamers dat in het vorige hoofdstuk centraal stond, beïnvloedde het beeld van Antillianen en dan met name het problematische beeld. Wetenschappelijk onderzoek ging bijvoorbeeld zogenaamd over zowel de Surinamers als de Antillianen, maar alleen op Afro-Surinamers uit de lagere klasse werd ingegaan.⁵⁸

Dit wordt geïllustreerd door een discussie in de Kamer. In 1972 werd in de Koninkrijkscommissie besproken of er een apart landsburgerschap voor Surinamers en – opmerkelijk genoeg ook – voor Antillianen in het leven kon worden geroepen waardoor deze groepen toegang tot Nederland kon worden ontzegd.⁵⁹ Men had hierbij vooral beperking van de Surinaamse migratie voor ogen. Omdat de inzet was om het konink-

rijksstatuut te wijzigen, zou hetzelfde voor de Antillianen gaan gelden alhoewel hun migratie op dat moment nog niet werd geïmplementeerd. De gevolgen voor de toelating van Antillianen waren de Antilliaanse gedelegeerde Rigaud niet ontgaan. Hij deed een beroep op de Nederlandse regering 'niet steeds bij alle probleemstellingen de Antillen achter Suriname aan te plakken, maar het Antilliaanse probleem op zijn eigen niveau en zijn eigen systeem te bezien, omdat dikwijls maatregelen die eventueel zullen worden genomen meteen gaan gelden voor een zeer kleine groep, die onder geheel andere omstandigheden in Nederland verkeert.'⁶⁰ De Antilliaanse gedelegeerde Godett vroeg zich af:

of de Antillen met circa 250.000 inwoners een last voor Nederland of voor de Nederlandse gemeenschap zouden kunnen zijn. Er werken hier in Nederland circa 250.000 gastarbeiders, die geen Nederlanders zijn. Ik vraag mij af, of de volkeren die uit de West komen, niet eerder het recht verdienen, ongestoord te kunnen arbeiden, ja zelfs voorrang dienen te krijgen op de arbeiders die geen Nederlander zijn.⁶¹

Zowel de Surinaamse als de Antilliaanse delegatie in de commissie stemden tegen een nationaliteitsregeling die voorzag in een Antilliaans en Surinaams landsburgerschap. Het werd uiteindelijk ook niet ingevoerd. Wel was de suggestie emblematisch.

NRC schreef in 1974 dat aan 'de invasie van Surinamers en Antillianen' een halt moest worden toegeroepen.⁶² Twee maanden eerder had het dagblad echter geschreven het niet over de Antillianen te willen hebben 'omdat hun aantal in Nederland al jarenlang ongeveer constant is. Om allerlei culturele en sociologische redenen is er geen zich naar Nederland begevende stroom Antillianen.'⁶³ De trek naar 'het land van melk en honing' was minimaal 'ondanks de toekomstige' onafhankelijkheid en de Antillianen die in Nederland waren deden het merendeels goed, schreef de *Amigoe di Curaçao*. Werkloosheid onder hen was gering. Er waren 160 meisjes van de Antillen die in Nederland als leerling-ziekenverzorgsters werkten. 'Waar 95 procent van de in Nederland verblijvend Antillianen zich inspinnen om een doel te bereiken, [...] en dus een positieve bijdrage leveren aan het nationaal inkomen van Nederland, is het een pijnlijke zaak telkens weer te ondervinden dat door intolerantie, althans onwetendheid de Rijksgenoten in Nederland beticht worden als parasieten op de Nederlandse belastingbetaler', schreef *Amigoe*.⁶⁴

In de jaren zeventig en tachtig begon de Antilliaanse migratie meer te lijken op de Surinaamse: er kwamen meer gezinnen, meer vrouwen en meer ongeschoolden. Belangrijk verschil was dat de retourmigratie naar de Antillen steeds groter was dan die naar Suriname. Betere economische vooruitzichten en grotere politieke stabiliteit droegen daaraan bij.

Een ander moment van debat en een andere manier waarop de problematisering van de Surinaamse migratie invloed had op het beeld van Antillianen vond plaats tussen 29 september en 28 oktober 1978. Het anders afwezige debat rond Antilliaanse migranten leefde heel even op, met bijna dagelijks krantenberichten. Aanleiding was de mogelijke eenzijdige onafhankelijkheid van Aruba en de onrust die dat zou geven op de Antillen. De link met de Surinaamse migratie werd nu niet via terminologie of beleid gemaakt maar door middel van een metafoor die ook voor andere migrantengroepen, met name de Surinamers, werd gebruikt, namelijk de watermetafoor.⁶⁵

Omdat dit ook in het gelijktijdige debat over Surinamers werd gebruikt, was de emotionele associatie met dreiging des te groter. In *De Telegraaf* stond bijvoorbeeld dat 'Nederland een nieuwe golf vluchtelingen uit De West [stond] te wachten'. 'Tien procent van de bevolking [van de Antillen] is al hier en de grote golf moet nog komen.'⁶⁶ Journalisten waarschuwden dat 'een herhaling van de Surinaamse tragedie' moest worden voorkomen. Er moest worden ingegrepen 'om te helpen voorkomen dat er in de nabije toekomst in Nederland eenzelfde probleem ontstaat met Antillianen, als eerder met de Surinamers'.⁶⁷ De problematisering werd niet geschraagd door cijfers over werkloosheid, gezinssituatie of criminaliteit van Antillianen. Het was slechts de *mogelijkheid* en het waarschuwende voorbeeld van de Surinaamse migratie. Er werd volop gespeculeerd over het aantal Antillianen in Nederland, maar het precieze aantal was onduidelijk. De schattingen liepen uiteen van 20.000 tot 26.000. Watertaal werd gebruikt ter ondersteuning van schattingen of ter vervanging van exacte cijfers. Een tweede metafoor die werd gebruikt en refereerde aan de Surinaamse migratie was de exodusmetafoor.⁶⁸ *Nieuwe Leidsche Courant* schreef dat 'de afgelopen jaren [...] er opvallend weinig Antillianen naar Nederland geëmigreerd [zijn]. Ook in de toekomst is er geen exodus naar Surinaams voorbeeld te verwachten.'⁶⁹ *De Telegraaf* vreesde 'bij de onafhankelijkheid van de Antillen een exodus naar Nederland, een soort tweede Bijlmerexpres'.⁷⁰ NRC benadrukte dat het probleem heel urgent was. Er waren berichten 'dat er een groep Antillianen (gesproken werd over ongeveer honderd) zich reisklaar maakte'.⁷¹ *Elsevier* stelde dat 'honderden Antillianen' in de afgelopen maanden 'geruisloos' binnen kwamen. 'Hun komst lijkt de voorbode van een massale vlucht'.⁷²

Deze uitlatingen waren niet op werkelijke gegevens gebaseerd, maar de dreiging die van de *mogelijkheid* van grote aantallen uitging, was genoeg om veel publiciteit te genereren en voor Kamerleden om aan te dringen op maatregelen. Minister Gardieners van CRM (KVP) maakte zich in 1978 zorgen en wilde 'voorkomen dat de eilanden leeglopen',⁷³ want 'die mensen worden hier niet gelukkig'.⁷⁴ Molleman (PvdA) vond het echter onverklaarbaar dat er zo veel publiciteit was ontstaan, want 'puur cijfermatig gezien is er nauwelijks iets aan de hand'.⁷⁵ Uiteindelijk verstomde het debat even snel als het was ontstaan, omdat de onafhankelijkheid van Aruba er niet kwam, evenmin als de omvangrijke migratie. Na afloop werd in de Tweede Kamer geconcludeerd dat de Surinaamse en Antilliaanse migratie niet met elkaar vergeleken konden worden.⁷⁶ In 1980 laaide het debat opnieuw op. Opvallend was dat er een debat werd gevoerd over afremming van de migratie van de Antillen naar Nederland terwijl de omvang daarvan nog altijd zeer gering was. Er was wel sprake van een toename, die door *Elsevier* een vlucht werd genoemd. vvd en cda dienden een motie in om aan te dringen op overleg over de 'onverhoopt sterke migratie van de Antillen naar Nederland' in de toekomst. De motie werd iets aangepast door indienstverkerk-Terpstra (vvd). 'Naar Nederland' werd vervangen door 'naar onder meer Nederland'. Verkerk-Terpstra vreesde dat de Antillen door de emigratie geschaad zouden kunnen worden. PvdA en PPR maakten bezwaar tegen het voorstel migratie naar Nederland af te remmen en onderscheid te maken tussen 'draggers van hetzelfde paspoort'. Jabaaij (PvdA) waarschuwde dat het indienen van dit soort moties onrust veroorzaakte onder de Antillianen en dus juist migratie zou kunnen bevorderen. 'De motie roept datgene op dat zij juist wil voorkomen'.⁷⁷ Die voorspelling kwam niet uit. Eind 1981 gingen er vanuit

Nederland meer Antillianen naar de Antillen dan dat er van Antillianen vanuit de Antillen naar Nederland kwamen. Per maand ging het overigens om zo'n 200 tot 300 mensen. Volgens de *Amigoe di Curaçao* bleek discriminatie bij het zoeken van werk en huisvesting Antillianen af te schrikken.⁷⁸

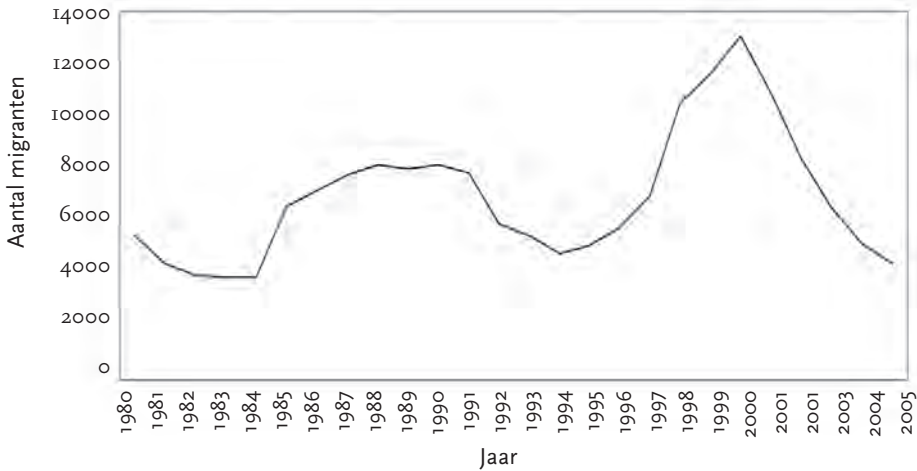
Niet alleen de Antilliaanse migratie, ook de staatkundige toekomst van de eilanden was in deze periode geen onderwerp van debat. De PSP maakte traditiegetrouw bezwaar tegen het behouden van een koloniaal imperium, maar die mening werd niet breed gedeeld.⁷⁹ Na de onafhankelijkheid van Suriname werd tot de jaren negentig niet meer gediscussieerd over mogelijke staatkundige wijzigingen, nationaliteitsregelingen of (andere) toelatingsregelingen voor Antillianen. Dit wekt de indruk dat de debatten vooral gericht waren geweest op de beperking van de migratie van Surinamers.⁸⁰ Alleen KabNA (Kabinet van Nederlands-Antilliaanse zaken) wees in de jaren zeventig op het feit dat veel Antillianen slecht Nederlands spraken.⁸¹ In 1979 zei een Antilliaan in *Het Vaderland*: 'Onze problemen zijn nooit goed naar voren gebracht. De Antillianen worden dood gezwegen'.⁸² Dat werd anders in de jaren negentig.

Het debat in de jaren negentig

Eind jaren negentig nam de migratie vanuit de Antillen toe (zie Migratie naar Nederland, land van herkomst Nederlandse Antillen 1980-2005).⁸³ Het waren nu niet alleen studenten die naar Nederland kwamen, maar veelal jonge Curaçaoënaars uit de lagere klassen met weinig kennis van de Nederlandse taal en cultuur en met weinig kwalificaties voor de Nederlandse arbeidsmarkt. De werkloosheid onder deze groep was hoog. Zij hadden geen netwerk om op terug te vallen omdat de eerder gemigreerde hoogopgeleide Antillianen zich van hen distantieerden. Met de veranderde achtergrond van de migranten en hun relatief grotere aantal begon de problematisering van de migratie en de criminalisering van de groep Antillianen in het geheel, zowel in de pers als in de politiek. Op die criminalisering volgde een debat over een toelatingsregeling voor Antillianen.⁸⁴ Dit debat was gericht op de exclusie van Antillianen van de Nederlandse natie om zo een toelatingsregeling te rechtvaardigen. Oostindie merkte op dat het debat over deze Antilliaanse 'exodus' binnen de Antilliaanse gemeenschap werd vermeden, omdat het ging om een keuze en om rechten, en niet om onvermijdelijkheid en dwang.⁸⁵

Een deel van de Antillianen kwam naar Nederland ten tijde van de verhitte discussies omtrent het failliet van de multiculturele samenleving. Het beeld van een kleine groep Antilliaanse jongeren met weinig kansen op de arbeidsmarkt, die relatief vaak met justitie in aanraking kwamen, ging het beeld van de hele groep bepalen. Er werd (wetenschappelijk) onderzoek gedaan door overheidsinstanties, universiteiten, lagere overheden en Antilliaanse organisaties. Deze onderzoeken gingen over (schattingen van) het aantal migranten, hun problemen en de mogelijkheden voor een toelatingsregeling. In het politieke en publieke debat werden termen gebruikt die juridisch gezien onjuist waren en refereerden aan debatten over andere groepen, zoals asielzoekers. Er werd gesproken over 'illegale' Antillianen en een 'visumplicht' voor Antillianen, terwijl zij juridisch Nederlanders waren, hun migratie niet illegaal kon

MIGRATIE NAAR NEDERLAND, LAND VAN HERKOMST NEDERLANDSE ANTILLEN 1980-2005.

Bron: CBS Statline.

zijn en ze geen visum nodig hadden.⁸⁶ De functie hiervan was dat door de ontkenning van het Nederlandschap, een restrictief beleid ten aanzien van de toelating kon worden gerechtvaardigd.

De Paarse Kabinetten (1994-2002) hadden zich ten doel gesteld de problematische integratie van zogenaamde minderheden of allochtonen aan te pakken. Er werd alleen gesproken over die groepen die als problematisch werden gezien, de succesvolle bleven buiten beeld. De 'kansarmen' werden synoniem voor zwarte jonge mannen uit de lagere klassen en in mindere mate zwarte alleenstaande tienermoeders, waarbij etniciteit, gender, generatie en klasse in het betoog samenvielen. Als gevolg of onderbouwing van de problemen werden Antillianen niet langer rijksgenoten genoemd. Hun Nederlandse staatsburgerschap werd niet langer aangehaald als iets dat Antillianen en Nederlanders verbond. Het politieke, wetenschappelijke en publieke debat draaide om verschillen en niet om overeenkomsten. Er passeerden verschillende mogelijke maatregelen tot regulering van het aantal Antilliaanse migranten de revue, zoals een visumplicht, een inburgeringscursus op de Antillen, een voogdijregeling en een registratieplicht. De mogelijkheden om tot een toelatingsregeling te komen werden onderzocht en getoetst aan de grondwet, en aan Europese en internationale verdragen.⁸⁷ Vooral het feit dat Nederlanders niet zomaar de Antillen binnen konden komen, speelde een rol bij de roep om een toelatingsregeling. Beperkte toelating van Antillianen werd uiteindelijk niet onmogelijk geacht, maar alle Kamerfracties onderschreven de stelling dat eerst geprobeerd zou moeten worden de migratie te ontmoedigen en de problemen met de al in Nederland aanwezige Antillianen aan te pakken. Een inburgeringscursus op de Antillen werd door de Antilliaanse Staten weggestemd. Hoewel geen van de voorstellen tot uitvoer is gebracht, geeft het feit dat het wel uitgebreid is onderzocht en bediscussieerd aan dat de visie op burgerschap van Antilli-

anen was veranderd. Integratie voordat men Nederlands grondgebied aan de Noordzee betrad werd een eis voor juridisch volwaardig staatsburgerschap en dus toelating, in plaats van andersom.⁸⁸ Aangezien het plan niet ten uitvoer werd gebracht was hier toch sprake van een postkoloniale bonus.

Dat er een grote discussie was hing samen met echte problemen in de wijken van de grote steden. De laaggeschoolde Antillianen verdwenen vaker in de zware criminaliteit.⁸⁹ Dit had een grote impact op de in- en uitsluiting van deze groep. Door die zware criminaliteit kwam het feit dat deze mensen Nederlanders waren en naar Nederland konden migreren, onder druk te staan.

In *de Volkskrant* en *De Telegraaf* verschenen 163 artikelen tussen 1995 en 1999 over (de komst van) Antillianen in Nederland. Alle waren zorgelijk van aard, ongeacht het type krant: Antillianen leefden aan de zelfkant van de maatschappij, veroorzaakten overlast en hun aantal bleef alsmaar groeien, schreven de kranten.

Criminaliteit en overlast ⁹⁰	56
Toelatingsregelingen ⁹¹	29
Slavernijmonument, het koloniale en slavernijverleden	15
Aantallen	17
Aantal artikelen met deze verwijzingen	117
Aantal onderzochte artikelen N =	163

In werkelijkheid waren deze categorieën niet zo gescheiden als in Tabel 12 wordt weergegeven. In de artikelen kwamen meerdere onderwerpen naast elkaar voor. Het spel met de cijfers werd bijvoorbeeld gekoppeld aan een roep om een toelatingsregeling of de criminaliteit verklaard door het slavernijverleden.

Antillianen werden in kranten, net als in de Kamerdebatten, 'Antillianen' genoemd en niet 'Nederlanders (van de Antillen)' of 'Antilliaanse Nederlanders'. Bovenal werden zij 'allochtonen' genoemd en werden ze in één adem genoemd met Surinamers, Turken en Marokkanen; dat gold voor 26 procent van de artikelen. De term allochtoon impliceerde dat zij als een voor Nederland 'vreemde' groep werden beschouwd. In slechts twee artikelen in *de Volkskrant* werden zij 'rijksgenoten' genoemd waarmee hun positie binnen het Koninkrijk werd erkend.

De belangrijkste metaforen, die in de kranten werden gebruikt, waren de mobiliteitsmetafoor, de watermetafoor en de oorlogsmetafoor. In het debat over de aantallen migranten was de meest veelvoorkomende metafoor de watermetafoor. Vooral het *Algemeen Dagblad* en *Het Parool* gebruikten het vaak: in respectievelijk 12 en 17 van de 81 artikelen kwam deze metafoor voor.⁹² De exodusmetafoor kwam ook voor, maar deze was van ondergeschikt belang, zeker in vergelijking met de berichtgeving over Suri-naamse migratie in de jaren zeventig. Het kwam in 35 artikelen voor. Deze metafoor werd vooral gebruikt in het *Algemeen Dagblad*, *Het Parool*, *NRC* en *Trouw*. Opvallend is dat *Het Parool* er uit springt bij het gebruik van alle metaforen en in mindere mate het *Algemeen Dagblad* en *Trouw*.

Een metafoor die bij de andere onderzochte groepen niet zo vaak voorkwam was

de mobiliteitsmetafoor. Dit verbeeldde de verbetering of verslechtering van de maatschappelijke positie van migranten als een bewegingen omhoog of omlaag. Migranten 'glijden af', hebben een 'achterstand' die ze kunnen 'inlopen', 'klimmen' 'op de ladder', 'struikelen' over 'obstakels' op hun 'pad' en worden 'opgevangen' door stichtingen en instellingen.

TABEL 13 VOORBEELDEN VAN DE MOBILITEITSMETAFOOR IN DE NEDERLANDSE PERS EN KAMERDEBATTEN, 1995-1999

	Achterstand	Afglijden	Wegwijs maken	Ladder	Klimmen	Obstakel	Goede/slechte pad	Struikelen/-blok	Totaal
Algemeen Dagblad	5	1	1				10		27
ANP	5	2		1	2		6		24
BN/DeStem	4						3		7
Brabants Dagblad	2	2					3		14
De Dordtenaar	2						3		15
De Gelderlander	2	2					3	1	12
De Telegraaf	2								2
de Volkskrant	15	2				4	8		33
Eindhovens Dagblad	1	1					4		8
Elsevier	1								1
Het Financieel Dagblad	1								1
Het Parool	11	4			1	1	6		34
Leeuwarder Courant	6	2	1				3		15
NRC Handelsblad	17			1	1		3		32
Opzij	1								1
Psychologie Magazine							1		1
Rijn en Gouwe		1							1
Trouw	13	3					7		31
Totaal	88	20	2	2	4	5	60	1	260
Aantal onderzochte art.N=									466

Verbetering werd voorgesteld als een horizontale of een verticale beweging. In een horizontale beweging boekten Antillianen 'voortgang' of 'liepen zij een achterstand' in. In NRC stond dat de Antillianen 'nu aan kop van de achterblijvers' stonden. 'Ver voor de Turken en de Marokkanen, maar ver achter de autochtone Nederlander.'⁹³ 'Eens achterop, altijd achterop [...] Die achterstand hadden ze al toen ze voor het eerst naar school gingen. [...] Ze liggen dus twee jaar achter.'⁹⁴ Integratie werd voorgesteld als een lineair proces. Dat benadrukte niet alleen het verschil tussen Antillianen en

Nederlanders maar hield ook de mogelijk tot gelijkstelling open. Het onderschreef een visie van maakbaarheid van de samenleving. Daarnaast rechtvaardigde deze visie de categoriale aanpak van Antillianen van overheidswege met betrekking tot onderwijs, opvoeding en opvang van criminele en drugsgebruikende jongeren.⁹⁵ Het argument dat Antilliaanse jongeren zonder deze extra zorg op ‘het verkeerde pad’ raakten kwam in 60 artikelen voor. De ‘weg’ naar een gelijkwaardige status in de Nederlandse samenleving was wel bezaaid met obstakels en drempels: ‘[men] noemt het creëren van banen voor lager opgeleiden een “begaanbare weg”, ofschoon er veel obstakels zijn.’⁹⁶ Maatschappelijk werkers maakten Antillianen daarom ‘wegwijs’ in de Nederlandse samenleving.⁹⁷ Er werd gesproken van ‘voortrekken en naduwen’ van Antillianen.⁹⁸ Deze lineaire opvatting van integratie komt niet alleen naar voren in het taalgebruik in het politieke en publieke debat, maar het was ook het dominante beeld onder onderzoekers in deze periode.

Sociale mobiliteit en integratie werden niet alleen als horizontale maar ook als een verticale beweging verbeeld. Onderwijs werd gezien als een manier om de positie van Antillianen te verbeteren, want ‘een schrikbarend groot deel’ van de Antillianen ‘glijdt af’.⁹⁹

Ze vallen hier in een peilloos gat. [...] Alles wat aan zogenaamd laagdrempelige projecten wordt ontwikkeld, blijkt in de praktijk te hoog gegrepen.¹⁰⁰

Een andere metafoer die minder voorkwam bij andere groepen was de oorlogsmetafoer. Antillianen en de Antillen werden in de kranten veelvuldig in verband gebracht met drugs, net als bij de Surinamers eerder was gebeurd. In deze periode voerde de Nederlandse marine en de Antilliaanse kustwacht ‘een strijd’ tegen drugssmokkel. ‘The war on drugs’ werd in de vs al vanaf de jaren zeventig gevoerd. De oorlogsmetafoer was daardoor verbonden met drugs en uiteindelijk met (vermeende) Antilliaanse gebruikers en dealers. In wijken zoals de Bijlmer in Amsterdam en Hoogvliet in Rotterdam, in Dordrecht en in Den Helder werd ‘oorlog’ gevoerd tegen de criminaliteit. Het grote aantal Antillianen in deze wijken werd daarbij expliciet genoemd.

	Invasie	Offensief	Front	Oorlog	Strijd	Totaal
Algemeen Dagblad		1			5	6
ANP			1			1
Brabants Dagblad				1	2	3
De Dordtenaar				1		1
De Telegraaf		1				1
de Volkskrant	1	2	1	2	3	9
Het Parool		1	1	3	6	11
Leeuwarder Courant				1	1	2
NRC Handelsblad		1			4	5
Trouw	1		1	3	1	6
N=	2	6	4	11	22	45

Door de oorlogsmetafoor werd de Nederlandse natie afgeschermd van de ‘vreemde’ Antillianen. In *Het Parool* verscheen een artikel met de titel ‘Oorlog in de Bijlmer/De politie slaat terug/De strijd om de E-buurt’ tussen de politie en de bewoners.

Baba is de eerste actie waarmee politie en justitie het gebied willen heroveren op de terreur die hier uit andere buurten is neergestreken. [...] Maar de belangrijkste vraag was vooral: hoe veroveren we het gebied terug op de criminaliteit en de verloedering, en wie kan ons daarbij helpen? [...] De twee gezichten kenmerken de strijd die hier al jaren wordt gevoerd [...] Het slagveld in de aangrenzende brandhaard is minder herkenbaar, maar achter de groene weiden tussen de flats en de ogenschijnlijke rust in de parkeergarages en de galerijen schuilt een wereld van toenemende dreiging en criminele anarchie. [...] Als ergens duidelijk is hoe het publieke domein zich heeft ontwikkeld tot vijandig en gevaarlijk terrein, dan is het wel hier.¹⁰¹

Hieruit sprak het beeld dat het publieke domein dat eerst netjes en Nederlands was geweest, nu vijandig terrein was geworden: ‘een slagveld’. Antillianen in de Bijlmer werden beschreven als een vreemde legermacht die de Bijlmer had veroverd. Het was opvallend, omdat Bijlmer toch bekend stond als een wijk waar Surinamers problemen veroorzaakten.¹⁰² Dit werd in dit artikel niet expliciet gezegd. Wel werden er verbanden gelegd tussen criminaliteit en verloedering en de komst van grote aantallen Antillianen. Vervolgens werd er gestreden tegen de criminaliteit, niet tegen de personen zelf, hoewel dit wel in de praktijk het geval was. Na afloop hervatten de politie en de Antillianen van Kraaiennest het ‘vredesoverleg’: ‘dat is niet zomaar deftig geformuleerd, het heet echt zo’.¹⁰³ Ook in Den Helder werden problemen geconstateerd. Met de oorlogsmetafoor werd het directe optreden van politie en justitie van Antillianen gerechtvaardigd. Zij konden een ‘invasie’ immers niet over hun kant laten gaan, was de strekking. Een wethouder zei tegen een journalist: ‘Wij gaan een militante houding aannemen.’¹⁰⁴ Een marineofficier wilde ‘niet in een schuttersputje gaan zitten’, want ‘de Antillianen vormen een front als het om de politie gaat’.¹⁰⁵ In Dordrecht was het eveneens ‘oorlog’, volgens *Vrij Nederland*.¹⁰⁶ ‘Oorzaak: een concentratie van Antilliaanse bewoners in de straten van twee woonwijken.’¹⁰⁷

De mobiliteitsmetafoor weerspiegelde een veranderd denken in de jaren negentig in de Nederlandse politiek over de integratie van minderheden in het algemeen en Antillianen in het bijzonder. Dit werd gezien als een vereiste voor migratie en acceptatie in Nederland en als een proces dat kon worden beïnvloed door overheidsingrijpen. Het feit dat de Antillianen de Nederlandse nationaliteit hadden, werd meer gezien als een juridisch obstakel om Antillianen uit te kunnen sluiten dan als een includerende, verbindende factor. Antillianen werden geen broeders en zusters genoemd die terugkeerden naar het moederland, noch repatrianten. De (nog enigszins) includerende term rijksgenoten verdween in de jaren negentig. Als de Antillianen waren ingesloten in het publieke en politieke debat had dat een zekere verplichting en inzet van Nederlandse zijde geïmpliceerd, terwijl integratie in deze periode als iets werd gezien dat inspanning van de migrant zelf verwachtte en migratie als een last (of zelfs bedreiging) voor de samenleving werd gezien. Antillianen werden daarom in het discours door argumenten door talige constructies gelijkgesteld aan andere migrantengroepen om hen uit te sluiten van de Nederlandse natie. Dit had in de praktijk geen

consequenties voor hun toelating. Anders lag dit op het gebied van de acceptatie van Antillianen: bijvoorbeeld afwijzing of schoorvoetende acceptatie van gemengde relaties van Antillianen en Nederlanders door de Nederlandse omgeving of problemen bij het solliciteren.

Het belang van het slavernijverleden vanaf de jaren negentig

Een belangrijk verband dat werd gelegd in het publieke en politieke debat was dat tussen de migratie en criminaliteit van Antillianen enerzijds en het slavernijverleden anderzijds. Van oudsher was er op de eilanden minder aandacht geweest voor de vieringen van de afschaffing van de slavernij dan in Suriname. In Suriname was deze herdenking een element geworden van identiteitspolitiek en nationalisme van de Afro-Surinamers. Op de Antillen was dit niet het geval; de Nederlandse autoriteiten hadden er baat bij deze pijnlijke bladzijde uit de geschiedenis te verzwijgen.¹⁰⁸ Meer recent wordt op de Antillen op 17 augustus stilgestaan bij de slavenopstand van 1795, die eerder in dit hoofdstuk werd genoemd. Dit heeft echter weinig (publieke) navolging gekregen onder Antillianen in Nederland. De emancipatievieringen in Nederland en de roep om genoegdoening in de vorm van een monument, schadeloosstellingen of anderszins waren een initiatief van de Afro-Surinaamse gemeenschappen.¹⁰⁹

Bij de jaarlijkse herdenking van het slavernijverleden op de Antillen kwam de nadruk te liggen op de slavenopstand van 1795 en niet op de afschaffing van de slavernij in 1863, zoals in Suriname.¹¹⁰ *Amigoe di Curaçao* publiceerde jaarlijks over de herdenking op de Antillen.¹¹¹ In 1967 en 1970 werd in *Amigoe di Curaçao* gepleit voor erkenning.¹¹² Op 17 augustus 1968 schreef zij: 'Helden worden gemaakt en movimiento 17-8-1795 wil Tula tot held maken van Curaçao'.¹¹³ Tula was door de Nederlanders jarenlang afgeschilderd als een schurk en 'genegeerd en vergeten door het volk'.¹¹⁴ Waardering voor Tula zou moeten leiden tot meer 'zelfwaardering van de Curaçaose gemeenschap' en het 'zoeken naar de Curaçaose identiteit', door nadruk op de eigen cultuur en geschiedenis.¹¹⁵ De herdenking van de opstand breidde zich jaarlijks uit.

De *Amigoe di Curaçao* van 13 augustus 1979 schreef: 'De organiserende groepen rekenen op een grotere publieke belangstelling bij deze herdenking van onze nationale helden'.¹¹⁶ De herdenking van 1967 was een love-in, in 1975 was er een 'reveille, hymne van Curaçao, [...], Eucharistieviering [...], toespraken, gedichten en liederen'¹¹⁷ en in 1981 had de herdenking 'een meer informatief karakter'.¹¹⁸ De aard van de herdenkingen veranderde maar Tula bleef. In 1983 was er, naast een herdenkingsbijeenkomst op 17 augustus, een studiedag, een speciaal boekje, een radio- en tv-programma, twee culturele avonden en een tekenwedstrijd. Ook was er in dat jaar een uitstapje naar plekken die een belangrijke rol speelden in de slavenopstand.¹¹⁹ De *Amigoe di Curaçao* ging in op de vraag of Tula wel een held was van iedereen. Op 17 augustus 1984 schreef de krant: 'Een groot aantal mensen ziet de strijd van Tula en diens gezellen nog te veel als een strijd van "zwart tegen blank" en beschouwt erkenning van die strijd als een poging verdeeldheid te brengen onder de bevolking'.¹²⁰ De krant meende 'dat de figuur Tula in essentie niets te maken heeft met blank of zwart maar dat zijn heldendom berust op het feit dat hij net zoals vele anderen in de wereldgeschiedenis gestreden heeft tegen de onderdrukking van de ene mens ten opzichte van de

andere'.¹²¹ Tussen 1986 en 1990 werd Tula een symbool van verzet tegen sociale misstanden en werd hij verbonden met kritiek op politiek, werkgevers en de elite van het eiland.¹²² In 1990 werd afgevraagd 'of er tijdens zo'n herdenking kritiek mag worden geleverd op bepaalde autoriteiten'.¹²³ Bij de herdenking van de slavenopstand en Tula als leider ging het veel meer om protest en veel minder dan bij de herdenking van de Surinaamse slavernij om slachtofferschap. Het was geen manier om de oorzaak van problemen aan te wijzen maar eerder een rechtvaardiging van protest tegen misstanden. Andrés Casimire schreef in 2008 in het *Antilliaans Dagblad*, naar aanleiding van de herdenking van de opstand, dat hij eiste dat de inwoners van Curaçao achteraf nog collectief hun gelijk zouden krijgen en erkenning dat Curaçaoënaars 'gelijke Nederlanders zijn' 'en dat er nooit meer onderscheid tussen Nederlanders gemaakt wordt. Pas dan zijn we helemaal vrij'.¹²⁴ Hij wilde geen erkenning voor leed, maar erkenning van gelijkheid. Opvallenderwijs was dit een verhaal dat vooral op de Antillen werd verteld.¹²⁵ In Nederland was het vertoog, gezien de geringe kennis van de Antillen, niet bekend en dus nauwelijks functioneel. In Nederland haakten de Antillianen aan bij de Surinaamse herdenking van de slavernij. De Surinamers hadden elementen uit het debat in de vs overgenomen, en de Antillianen haakten daarbij aan en verplaatsten niet het verhaal van de Antillen naar Nederland. Het voorbeeld laat zien hoe discoursen reizen, maar ook dat niet elk discours dat doet of kan doen.

In 1998 raakten de Antillianen bij de roep om erkenning van het slavernijverleden betrokken bij monde van Frank Martinus Arion. Dit was een decennium nadat de problemen met de laaggeschoolde groep Antillianen was begonnen. Hij zei hierover in *Het Parool*, in een artikel met de titel 'Een monument als Gutmachung voor het leed op Antillen', dat door de openlijke erkenning van 'de onderdrukkersrol' van Nederland, 'ruimte [kan] ontstaan voor een betere, volwassener relatie tussen de Antillen en Nederland'.¹²⁶ Het argument van de slavernij als oorzaak van de huidige verhoudingen tussen de Antillen en Nederland en tussen Antillianen en Nederlanders kwam in 81 artikelen voor, met name in *de Volkskrant* en *NRC*. In de artikelen werden Surinamers en Antillianen in één adem genoemd als voormalige slaven, hoewel slavernij, zoals gezegd, historisch gezien minder belangrijk op de Antillen was dan in Suriname. Dit argument werd echter nauwelijks in het politieke debat gebruikt. In 1998 en 1999 kwam het in vier Kamerdebatten voor.¹²⁷

In de krantenartikelen werd beschreven hoe de Nederlanders (een collectieve) schuld hadden ten opzichte van de nakomelingen van de slaven. De negatieve effecten van de slavernij hadden zich over de verschillende generaties heen uitgestrekt. Dit zou moeten leiden tot excuses, schadevergoeding, een monument of een erkende feestdag of op zijn minst maatschappelijke erkenning en kennis van het onrecht dat de Nederlanders de Antillianen hebben aangedaan met de slavernij. Om de claims kracht bij te zetten werd er gesproken van een trauma. Er werd tevens aangehaakt bij de debat over schadevergoedingen naar aanleiding van de Holocaust, met uitspraken als het 'Dachau van Afrika' en 'wiedergutmachung' ten aanzien van het slavernijverleden. De functie van deze termen was dat dit verleden bekender voor het Nederlandse publiek was en bovendien waren er in dit kader internationaal al stappen gezet.¹²⁸ Door te spreken van het Dachau van Afrika kreeg de roep om erkenning van het slavernijverleden meer kracht en herkenbaarheid.

Het debat rond de oprichting van een slavernijmonument viel samen met het debat over de kansarme Antilliaanse jongeren. Beide werden met elkaar verbonden. De problemen die in de jaren negentig werden gesignaleerd waren het grote aantal alleenstaande Antilliaanse (tiener)moeders en de criminaliteit onder Antilliaanse jongens.¹²⁹ Het slavernijverleden kreeg daarbij de functie deze problemen te verantwoorden en verklaren. In *de Volkskrant* stond in een artikel met de titel 'Macho-gedrag vader stamt uit slavernij' dat 'je wel [kunt] zeggen dat de slavernij meer dan honderd jaar geleden is afgeschaft, maar de immateriële betekenis van de slavernij heeft gestalte gekregen in de familierelaties.'¹³⁰ Het slavernijverleden had 'het probleem' van de alleenstaande Antilliaanse moeders veroorzaakt. Ten tijde van de slavernij werden gezinsleden apart van elkaar verkocht aan verschillende plantages, was het argument, waardoor het idee van het kerngezin nooit had kunnen wortelen in de Antilliaanse cultuur. Het aloude stereotype van de zwarte man met zijn losse seksuele moraal werd hiermee nieuw leven ingeblazen.

Wetenschappers werden in de krantenartikelen geciteerd of aan het woord gelaten. Hierdoor werd de legitimiteit van het argument versterkt. Emeritus hoogleraar Interculturele Pedagogiek aan de Universiteit Leiden Lotty Eldering zei in het *Rotterdams Dagblad* over het hoge percentage tienermoeders en alleenstaande moeders onder Antillianen:

"[Veel] Antilliaanse vrouwen stammen af van de zogeheten matrilineaire culturen. Afrikaanse culturen, waar de verwantschap via de moeder loopt. De moeder, niet de vader, was de belangrijkste pijler van het gezin." Maar er zijn volgens haar ook andere verklaringen waarom velen van deze vrouwen niet per se een man aan hun zijde hoeven te hebben. "Er wordt ook wel verwezen naar de tijd van de slavernij. Mannen en vrouwen werden toen gescheiden en de kinderen mochten bij de vrouwen blijven. Die werden dus wel gedwongen de opvoeding op zich te nemen." [...] Eenmaal in Nederland verandert het "Caribische patroon" doorgaans niet, ondervond ze.¹³¹

Het Sociaal Cultureel Planbureau kwam ook met deze hypothese. In het *Algemeen Dagblad* stond in 1997:

bij Antillianen [bestaat] zelfs meer dan de helft [van de gezinnen uit één ouder]. Het script zoekt een verklaring voor dit verschijnsel in de overlevering van het Caribisch gezinspatroon, dat zijn oorsprong vindt in de slavernij. Door die achtergrond zou onder de zwarte bevolking ook in de Verenigde Staten het eenoudergezin dominant zijn.¹³²

De hoge afhankelijkheid van een bijstanduitkering en de (opvoedings)problematiek van Antilliaanse jongeren werden aan het gezinspatroon geweten. Hierdoor kreeg het matrifocale gezin een negatieve bijklank. Er gaat een idee van superioriteit van het tweoudergezin achter schuil en het zette de Antilliaanse vrouwen weg als weerloze slachtoffers: zowel van de Antilliaanse man als van een systeem dat historische wortels heeft. Het verschil met het zogenaamde 'onder Nederlanders dominante gezinspatroon' werd benadrukt in een artikel in *NRC*:

De relaties van Surinaamse en Antilliaanse vrouwen verschillen sterk van andere allochtonen in Nederland. Een groot deel van hen draait alleen voor huishouden en inkomen op.

Zo is 62 procent van de Antilliaanse vrouwen met thuiswonende kinderen alleenstaand. De geschiedenis en cultuur van deze bevolkingsgroepen heeft gezorgd voor dit “matri-focale” systeem, schrijven de onderzoekers. Ze halen diverse onderzoeken aan en eindigen met de theorie dat de slavernij vrouwen al vroeg aan het werk dwong, waarna arbeid verricht door vrouwen altijd vanzelfsprekend is gebleven. De mannen trokken in die tijd vaak weg om werk te zoeken. Momenteel is in Nederland 58 procent van de alleenstaande creoolse Surinaamse en Antilliaanse moeders nooit gehuwd geweest, schrijft het scp. Het overgrote deel leeft van een uitkering. Voor autochtone gezinnen geldt dat een op de tien een eenoudergezin is.¹³³

Niet alleen Nederlandse woordvoerders waren deze mening toegedaan, ook Antilliaanse.

“De machocultuur”, de man die van vrouw naar vrouw trekt en zijn tijdelijke partners met een kind achterlaat, is “het probleem van de Cariben.” [...] Dat probleem manifesteert zich ook in Nederland, bij het overmatige aantal gebroken gezinnen onder Antillianen. Deskundigen, ook onder de Antillianen in Nederland zelf, zijn het erover eens dat de gebrek-kige opvoeding in gezinnen waarin de moeder er alleen voorstaat, een van de oorzaken is van het relatief hoge aandeel Antillianen onder schoolverlaters en veroordeelden. [...] De oorsprong ligt honderden jaren her. [Oud-premier van de Nederlandse-Antillen Maria Liberia-Peters zei:] “Ik ga meestal terug naar het begin, de slaventijd. We hebben hier sindsdien een cultuur gekend waarin de vrouw de opvoeding op zich nam. Zij, en niet hij, had een belangrijke rol in de overdracht van normen en waarden. In onze cultuur, in onze Caribische cultuur met haar sterke vrouw- en moedergerichte inslag is dat altijd zo geweest.” “Wat is er dan nu opeens aan de hand? Waarom gaat het nu zo vaak mis in de opvoeding? Kijk, vanaf de tijd van de slavenhandel werden de mannen doorverkocht, de vrouwen niet. Zij bleven achter, met al die kleine kinderen op de kunuku, het platteland. Ook na de afschaf-fing van de slavernij bleef de vrouw de belangrijke figuur voor de opvoeding. De mannen werkten en visiteerden, kwamen eens in de week op bezoek en namen wat geld mee.”¹³⁴

Het verband dat in de pers en elders werd gelegd tussen tienerzwangerschappen en Antillianen was in 2006 voor Leefbaar Rotterdam wethouder Marianne van den Anker reden om te pleiten voor gedwongen abortus bij bepaalde groepen vrouwen waar-bij een kind zou leiden tot onaanvaardbaar hoge risico’s: junks, gehandicapten en Antilliaanse tienermoeders. Deze uitspraak leidde tot een storm aan protest. Van den Anker reageerde: ‘De ellende is niet etnisch gebonden, maar wel zie je bij Antilliaanse vrouwen vaak overerving van problemen.’¹³⁵ Tiernermoeders waren dochters van tiernermoeders. Er werd niet verwezen naar het slavernijverleden, maar er werd wel gesproken over een ‘erfelijk probleem’.

Het verhaal over tiernermoeders en Antillianen kon ook een andere draai krijgen, zo bleek uit een artikel uit het AD uit 2008.

Een mooi getint kindje. Wie wil dat nou niet hebben, lijken de Nederlandse meiden in Hellevoetsluis te denken. Het is in de vestingstad een trend te noemen: tieners die zich laten bezwangeren door de stoere jongens van de straat. Voor de jongens, maar ook voor de meiden is het statusverhogend.

Als je van een ferme, populaire Antilliaanse man zwanger raakt, dan heb je het gemaakt als meisje, beaamt Tamara Schilthuisen (28) uit Hellevoetsluis. “Dan kun je zeggen ‘ik ben zwanger van hém’. Je bent dan nummer 1 en niet nummer 3 of 4 voor zo’n jongen. Het geeft je aanzien; je bent immers de moeder van zijn kind. In de klas heb je het ook helemaal gemaakt.”¹³⁶

In het artikel ‘de banvloek van de geschiedenis’ werd de criminaliteit onder Antillianen door de slavernij verklaard: ‘in Nederland speelt het een rol in de onuitgesproken woede en rancune bij jonge en oude Surinamers en Antillianen. Het keert opvallend vaak terug als motief bij jonge criminelen.’¹³⁷ Vergelijkbaar was een bericht in *Trouw* uit 2003:

Iedereen [binnen de Antilliaanse gemeenschap] heeft een minderwaardigheidscomplex, koestert een diep wantrouwen tegen de Nederlandse maatschappij. Ze voelen zich als minderwaardig behandeld. De slavernij speelt bij deze tieners ook een rol, dat krijgen ze wel mee van hun ouders. Ze zijn boos, terwijl ze die woede niet eens onder woorden kunnen brengen.¹³⁸

Een ander verband was dat de slavernij de economische problemen op de Antillen en de migratie naar Nederland had veroorzaakt. In een artikel stond, dat de Antillianen hun ‘huidige economische, culturele en maatschappelijke positie voor een zeer groot deel aan de achterstand waarin onze verhandelde voorouders gedwongen werden’, danken. ‘De Nederlandse natie heeft zich jarenlang verrijkt aan de tranen en het zweet, aan het bloed van duizenden slaven.’¹³⁹ Dit argument werd ook bij de Surinaamse migratie gebruikt. Het had vooral tot functie financiële steun aan de Antillen te bepleiten door in te spelen op een morele verplichting en schuldgevoel van Nederland. Bovendien gaf het slavernijverleden een verklaring voor en legitimatie van de problemen in het heden.

In 2004 stelde minister van vreemdelingenzaken Verdonk (vvd) voor om criminele Antillianen terug te sturen naar de Antillen. Antillianen reageerden boos in de pers:

“Alsof wij geen Nederlanders zijn!”[...] “Maar wij worden behandeld als allochtonen”, roept Jamer Schrils boos “terwijl de Antillen 150 jaar langer deel uitmaken van het koninkrijk dan Brabant.” Een ander meent dat “Amsterdam haar criminelen toch ook niet naar Oss terugstuurt?” Schrils, voormalig directeur van Forsa, de belangenorganisatie voor Antillianen, is de laatste om te ontkennen dat er grote problemen zijn met de Antilliaanse jongeren die naar Nederland komen. Het gaat om criminaliteit, overlast, schoolverzuim en tienermoeders. [...] “Het lijkt wel of jonge Antillianen goed Nederlands spreken, maar als het er op aan komt, begrijpen ze te weinig. Ze hebben taalles nodig om hier te slagen, liefst van een leraar die een paar woordjes Papiamentu spreekt om ze op hun gemak te stellen. Maar jonge Antillianen moeten niet in een groep zitten met jongens die uit de Sahara komen of uit Ethiopië, daarvoor weten ze weer te veel van Nederland.” Er is speciale aandacht nodig voor deze jongeren die op de Antillen zelf ook al uit de boot vielen. [...] Ook moeten ze leren met geld om te gaan.” Ze willen kopen, kopen, kopen en zitten razendsnel in de schulden, een erfenis uit de slaventijd.¹⁴⁰

Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik geprobeerd te verklaren welke strategische keuze er is gemaakt uit de verschillende discursieve elementen in de debatten over Antillianen. Welke factoren verklaarden de discursieve ruimte ten aanzien van Antilliaanse migratie?

De functionaliteit, de geloofwaardigheid en toepasbaarheid van vertogen en metafoeren werden ook in deze casus bepaald door de kennis die er al was over de groep voor migratie en hun land van herkomst. Er werd teruggegrepen op wat men al wist. Opvallend in het geval van de Antillianen was dat die kennis over de premigratoire situatie gering was. Ook het aantal Antilliaanse migranten in Nederland was gering. Hierdoor was er weinig problematisering van de migratie van Nederlandse zijde. Journalisten en wetenschappers schreven er weinig over en politici zagen geen noodzaak tot debat en beleid. Hierdoor bleef de kennis over de groep onder de Nederlandse bevolking gering. Bovendien profileerden de Antillianen zich minder als een groep, vanwege hun kleine aantal en de onbekendheid met de Antillen in Nederland. Interessant aan de debatten over deze groep is de overdracht van discursieve elementen van de Afro-Surinamers op de Antillianen. Zij werden in beleid en in beeldvorming over één kam geschoren. Surinamers en Antillianen vielen tot de onafhankelijkheid van Suriname onder één ministerie. Omdat de kennis over Afro-Surinamers en hun slavernijverleden onder Nederlanders veel groter was, was dit een beeld waarnaar kon worden gerefereerd in het debat. Pas toen hun aantal toenam 'Antillianiseerden' de Antillianen. Toch moet dit niet worden overschat. De onbekendheid bleef en ook in de jaren negentig domineerden beelden en vertogen van andere migrantengroepen voor de Antillianen. In voorbeeld hiervan is de discussie over illegale Antillianen en visumplicht.

De discursieve ruimte werd niet alleen bepaald door de mate van kennis en van aantallen, maar ook door een gevoel van een morele schuld voor het slavernijverleden. Het slavernijdebat in Amerika en bijbehorende retoriek leidde tot debatten over slavernij en Surinamers. Wat je hier ziet is de overdracht van een slavernij- en schuldretoriek tussen Amerika en Suriname, en een overdracht van schuld tussen koloniaal en postkoloniaal. Interessant aan deze debatten was de overdracht van beelden en retorieken van Surinamers en Antillianen. Dit wil niet zeggen dat er één Afro-Caribische-Surinaamse identiteit ontstond, maar dat de Antillianen meeliftten in de aanspraken die bij de Surinamers min of meer waren erkend. In de jaren negentig werd ten aanzien van de Antilliaanse migratie en integratie grote waarde toegeschreven aan de invloed van de slavernij op twintigste-eeuwse problemen, waarbij werd teruggegrepen op Surinaamse beelden en retorieken. Dit kon omdat er nationaal en internationaal aandacht was voor de invloed van de slavernij en overdracht van een trauma op latere generaties. Het gebruik van het slavernijverleden als retorisch middel was daarmee acceptabel en functioneel. Tevens was het ten aanzien van de Antillianen deel van een langere traditie: al vanaf de jaren zestig beïnvloedde het vertoog van de problematische Surinamer dat van de Antilliaan. Er werd in het publieke debat alleen teruggegrepen op speciale banden en een gedeeld verleden door de Antillianen zelf of hun woordvoerders. Eén aspect hiervan was de referentie aan een collectief trauma en schuld door het slavernijverleden: door dit gedeelde verleden had Nederland een verplichting te vervullen. Opvallend voor de Antillianen is dat de herdenking van de opstand van Tula niet in Nederland voet aan de grond krijgt: dit is niet mee-gemigreerd naar Nederland, hoewel het wel leeft op de Antillen. De pleitbezorgers, die bij andere groepen de discursieve ruimte wisten te vergroten, waren voor de Antillianen vrijwel afwezig.

In de jaren negentig was er wel sprake van een (post)koloniale bonus; de Antillianen hadden immers een Nederlands paspoort en recht op vrije vestiging. Wel werd in deze periode geprobeerd (zonder effect) om hen aan de grens tegen te houden. Er is wat dat betreft weinig verschil met groepen zonder Nederlands staatsburgerschap.